

deSingel

Internationale Kunstcampus

RODE ZAAL

GROTE PODIA

**IVO VAN HOVE &
TONEELGROEP AMSTERDAM
NA DE REPETITIE**

en **PERSONA** VAN INGMAR BERGMAN

ZA 8 JUN 2013 20 uur

ZO 9 JUN 2013 16 uur

2012-2013 THEATER

THEATERFESTIVAL
23 AUG > ZAT 1 SEP 2012

RENÉ POLLESCH & VOLKSBÜHNE AM ROSA-LUXEMBURG-PLATZ
DI 11, WO 12 SEP 2012

JAN FABRE & TROUBLEYN
ZA 29, ZO 30 SEP 2012

NATURE THEATER OF OKLAHOMA
WO 3, VR 5, ZA 6, ZO 7 OKT 2012

JAN FABRE & TROUBLEYN
VR 12, ZA 13, ZO 14 OKT 2012

ANGÉLICA LIDDELL & ATRA BILIS TEATRO
VR 9, ZA 10 NOV 2012

CHRISTOPH MARTHALER
ZO 9 DEC, MA 10 DEC 2012

JOHAN SIMONS & MÜNCHNER KAMMERSPIELE
ZA 9, ZO 10 FEB 2013

RODRIGO GARCÍA & LA CARNICERÍA TEATRO
ZA 2, ZO 3 MRT 2013

THIBAUD DELPEUT & TONEELGROEP AMSTERDAM
WO 13, DO 14 MRT 2013

DIRK ROOFTHOFT & DIEDERICK DE COCK
WO 13, DO 14, VR 15, ZA 16 MRT 2013

ACT
WO 18 > 30 MRT 2013

JAN LAUWERS & NEEDCOMPANY
DO 30, VR 31 MEI, ZA 1 JUN 2013

**IVO VAN HOVE & TONEELGROEP AMSTERDAM
ZA 8, ZO 9 JUN 2013**

IVO VAN HOVE & TONEELGROEP AMSTERDAM NA DE REPETITIE en PERSONA VAN INGMAR BERGMAN

regie **Ivo van Hove** scenografie **Jan Versweyveld**

spel **Frieda Pittoors, Gijs Scholten van Aschat, Karina Smulders, Marieke Heebink**

tekst **Ingmar Bergman** vertaling 'Na de repetitie' **Karst Woudstra**
dramaturgie, vertaling **Peter van Kraaij** kostuums **An d'Huys**
geluidsontwerp **Roeland Fernhout**

assistentie regie **Maren Bjørseth, Eva Tijken (stage), Nikhil Mehta (stage)** assistentie scenografie **Ramón Huijbrechts, Bart van Merode (stage)** hoofd techniek & productie **Götz Schwörer** productieleiding **Edith den Hamer, Angelina Kroft** techniek **Hugo Stolwijk, Joost van Hilten, Wouter Breepool, Peter Pieksma, Dennis van Scheppingen, Timo Merkies, Theunis Zijlstra, David Logger** kap & grime **Leendert van Nimwegen** kostuumatelier **Farida Bouhbouh, Wim van Vliet, Anna Bisperink** uitvoering scenografie **hoac, kloosterboerdecor bv, levtec bv** castingadviezen **hans kemna**

met dank aan **kitty courbois, nesoptiek**
filmfragment 1000 ROSEN van **Theu Boermans/De Trust, producent Sigma Pictures**

coproductie **Théâtre de la Place (Luik), Théâtres de la Ville de Luxembourg, Maison des Arts de Créteil**

www.toneelgroepamsterdam.nl

duur voorstelling
Na de repetitie **1 uur 15 minuten**
pauze **20 minuten**
Persona **1 uur 15 minuten**

redactie programmaboekje **deSingel en Ingrid Vranken**

gelieve uw GSM uit te schakelen

De inleidingen kan u achteraf beluisteren via www.desingel.be
Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze.

Op www.desingel.be kan u uw visie, opinie, commentaar, appreciatie, ... betreffende het programma van deSingel met andere toeschouwers delen. Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze. Neemt u deel aan dit forum, dan maakt u meteen kans om tickets te winnen.

Bij elk concert worden cd's te koop aangeboden door 't KLAverVIER, Kasteeldreef 6, Schilde, 03 384 29 70 > www.tklavervier.be

Grand café deSingel

open alle dagen 9 > 24 uur
informatie en reserveren +32 (0)3 237 71 00
www.grandcafedesingel.be
drankjes / hapjes / snacks / uitgebreid tafelen

SYNOPSIS

Na de repetitie

Hendrik Vogler regisseert 'Droomspel' van Strindberg als in een koorts-droom, alsof zijn leven ervan afhangt. Na een repetitie blijft de jonge, ambitieuze Anna met hem achter. Ze probeert hem en dwingt hem positie te kiezen, niet alleen in zijn werk maar ook in het leven. Het gesprek tussen de regisseur die nog uitsluitend via zijn werk leeft en de actrice die de wereld wil veroveren, is een balanceeract zonder vangnet. Genadeloos ontmaskeren ze elkaar. Als Hendrik herinneringen ophaalt aan Anna's moeder, zijn vroegere maîtresse Rachel, verschijnt deze ten tonele als een droombeeld uit het verleden. Zij is ook actrice en kampt met een alcohol-verslaving. Ze confronteert Hendrik met zijn lafhartigheid en levensangst. Na haar exit blijven Hendrik en Anna achter en proberen een leven samen te verzinnen; de verbeelding als pleister op de wonde. 'Na de repetitie' (1984) is gebaseerd op het essay dat Bergman voor tv over theater en over toneelspelen schreef.

Persona

Elisabeth Vogler, een gevierde actrice weigert tijdens een voorstelling nog langer te praten en trekt zich terug in een ondoordringbaar bastion van stilzwijgen. De jonge verpleegster Alma begeleidt haar naar een zomerhuis op een afgelegen eiland in een poging haar weer tot het leven te verleiden. Tussen beide vrouwen ontstaat een gevecht om aandacht en macht. Alma verliest niet alleen de controle over de situatie maar raakt ook definitief haar onschuld kwijt. Op het einde van hun wekenlange re-traite, net voor hun aftocht naar het vasteland, fluistert Elisabeth één enkel woord: "Niets".

De visie van regisseur en scenograaf

Is kunst belangrijk? In 'Na de repetitie' volgen we een regisseur voor wie theater maken de essentie van zijn leven is, de brandstof voor zijn bestaan. Zijn voorstellingen vormen zijn autobiografie. De wereld van illusies en fictie is voor hem een realiteit. In het theater beleeft hij zijn diepste verlangens, drijft hij zijn angsten uit, ontstaan prille liefdes en neemt hij afscheid van versleten, uitgewoonde relaties. In 'Persona' stopt een actrice midden in een voorstelling abrupt met spelen. Ze weigert nog een woord te spreken. Voor haar is theater spelen zinloos geworden. Twee korte stukken over de zin van theater en kunst in ons leven en in onze samenleving. Maar zoals het grootmeester Ingmar Bergman past, doet hij dit niet moraliserend maar met veel aandacht en inzicht voor de mens in al zijn onnavolgbare complexiteit. Ontroerend maar ook hard.

Jan Versweyveld ontwierp een ruimte die zich 'letterlijk' ontvouwt. Het repetitielokaal is een intieme, besloten ruimte waarin eigen wetten heersen en de buitenwereld op afstand wordt gehouden. Een ruimte voor de verbeelding waarin camera's en geluidsapparatuur Vogler de mogelijkheid bieden om in te grijpen in de gesprekken en in de werkelijkheid. Het zijn precisie-instrumenten waarmee hij de scènes vormgeeft.

Bij het begin van 'Persona' is het repetitielokaal getransformeerd in een ziekenhuiskamer. De ruimte is nu gestript van rekvisieten en overspoeld door wit neonlicht. Een observatiekamer waarin het lijden van Elisabeth uitvergroot wordt: klinisch en abstract.

Dan wordt de ziekenhuiskamer opengeklapt om een eiland te onthullen waarop de twee vrouwen overgeleverd zijn aan elkaar en de natuur - omgeven door water en blootgesteld aan de elementen die door de wind- en regenmachines worden gegenereerd. In dit laatste stadium worden Alma en Elisabeth geconfronteerd met krachten die niet te beteugelen zijn: hun eigen driften en angsten en de natuur die hen teistert en streelt.

HET WERK, NIET DE MAN

Ivo van Hove vréét Ingmar Bergman. Dol is hij op 'dat getormenteerde' van de Zweedse filmmaker. Voor de tweede keer in korte tijd bewerkt hij Bergman voor het toneel. Op zoek naar het lijden.

Met een klap komt de tafel ondersteboven neer. Een koffiekopje spat in talloze splinters uiteen. Op de speelvloer ontstaat enige commotie; de actrices hebben blote voeten, zo meteen gaan ze nog in de scherven staan. Ja, dit is een heftige scène, maar nee, dat met dat kopje was niet helemaal de bedoeling. Het markeert het einde van de repetitie, die dag.

“Je kwam in een turning point terecht”, zegt regisseur Ivo van Hove even later in een café in Luik. In het nabijgelegen Théâtre de la Place, zal de nieuwe productie van Toneelgroep Amsterdam in première gaan. Het is een tweeluik, naar werk van Ingmar Bergman. De Zweedse cineast is een favoriet van Van Hove; al tweemaal eerder baseerde hij voorstellingen op diens scripts. Na ‘Scènes uit een huwelijk’ in 2005 en ‘Kreten en gefluister’ vier jaar later, staan nu ‘Na de repetitie’ en ‘Persona’ op de rol. Twee scenario’s, die van Hove voor het eerst samenbrengt.

van Hove houdt van het werk van Bergman. Opmerkelijk: hij zag relatief weinig van zijn films. De tekst vormt het uitgangspunt, altijd. Dramaturg, Bergmankenner en filmmaker Peter van Kraaij doet vaak het voorstel. “Vind mij het script en ik ga het lezen, zeg ik steevast.”

‘Persona’ draait om een gevierde actrice (gespeeld door Marieke Heebink) die van het ene moment op het andere, midden in een voorstelling, ophoudt te spelen. En te praten. Ze komt onder de hoede van een jonge verpleegster (Karina Smulders) die aanvankelijk volkomen idolaat is van haar beroemde protegee, maar gaandeweg tot belangrijke inzichten komt. Net als haar patiënt overigens.

“Iedereen meet zich een identiteit aan, een masker zo je wilt, om de buitenwereld tegemoet te treden”, zegt van Hove. “Bij elke rol die we in de samenleving spelen, hoort een verwachtingspatroon. Je bent directeur van een groot toneelgezelschap, dan moet je bepaalde dingen. Je bent moeder, dan moet je bepaalde dingen.

De centrale figuur in het stuk kan of wil daaraan niet meer voldoen. Het lukt haar niet moederschap en actrice zijn te rijmen. In een groot ensemble als het onze is dat heel aanwezig. We hebben natuurlijk een raar beroep met rare tijden, veel 's avonds en 's nachts, weg van huis. Bergman raakt aan iets dat direct herkenbaar en tegelijkertijd universeel is: hoe ga je om met de verwachtingen van anderen? Hij doet dat op een mooie ma-

Na de repetitie © Jan Versweyveld

Persona © Jan Versweyveld

nier, via die ontdekkingstocht van twee vrouwen, die uiteindelijk beseffen tevreden te zijn met wie ze 'deep down' zijn."

Het andere stuk van de voorstelling, 'Na de repetitie', gaat ook over de toneelwereld. Klein lachje: "Daarin staat een regisseur (Gijs Scholten van Aschat) centraal die besloten heeft dat hij zijn leven wil wijden aan het theater. Waar de actrice uit 'Persona' op enig moment het vak de rug toekeert, keert hij het leven de rug toe: het heeft hem alleen maar chaos, verlies, eenzaamheid, breuk en conflict gebracht – verschrikkingen die we allemaal kennen. Hij kiest ervoor puur in de verbeelding, in zijn ensceneringen te bestaan." Onderbreekt zijn relaas: "In het theater wordt alles gekanaliseerd immers. Als er per ongeluk een kopje sneuvelt, staat de boel op stelten, dat zag je net." Het vaste voornemen van de regisseur wankelt als het leven zich opnieuw aan hem opdringt.

"Het is een psychologisch spel, maar de voorstelling is ook heel fysiek. De psychische pijn vertaalt zich in een lijfelijke. Typisch Ivo van Hove kun je zeggen, maar ook typisch Bergman. Dat raakt mij in zijn stukken: dat getormenteerde. Ik heb nergens in films en filmscripts het fysieke lijden van mensen, het ziek zijn, zo in al zijn heftigheid gezien. Het gaat bij Bergman altijd over grote levensvragen, dat vind ik mooi. Het lijden heeft daarin een belangrijke plaats. Hoe kun je dat op het toneel meegeven? Dat is een vraag die mij bezighoudt."

van Hove koos in 2009 voor 'Kreten en gefluister', dat speelt rond het sterfbed van een kunstenares (Chris Nietvelt). De verzamelde familieleden weten zich geen raad met de situatie. De angst van de stervende en de ontredding van de rest, de flashbacks op een leven, het trof als een mokerslag. "Daarop heb ik ongelooflijk veel reacties gehad. Elke keer kwamen mensen wenend de zaal uit. Terwijl we toch een strakke, artificiële voorstelling hadden gemaakt. Dat komt omdat iedereen het ofwel heeft meegemaakt – iemand in je omgeving die sterft – ofwel wéét dat hij het zal meemaken: datgene dat je nooit wilt of wilde meemaken. Dat is geniaal bij Bergman, hij laat de stralen van het leven samenkomen in een brandpunt. In een essentiële levenskwestie. Zoals in 'Persona' de vraag: wil ik dit wel met mijn leven? Die dringt zich bij iedereen een keer op, of je dat nu wilt of niet. Wil ik wel recenseren? Wil ik wel regisseren?"

Episch

"Ook voor 'Scènes uit een huwelijk' geldt: je hebt het meegemaakt, of je gaat het meemaken. Ik wilde een reis door het leven ensceneren, iets episch neerzetten. Dat hebben we gedaan in een ontmoeting met drie stellen in verschillende levensfasen. Ik wilde een schier eindeloos relaas maken over de moeilijkheden, de lol, de koppigheid, de hindernissen, de fantastische momenten, de geheimen die mensen voor elkaar hebben - al

die dingen die samen het leven vormen. Bijzonder bij Bergman is dat hij altijd tot een perspectief komt, tot een opening. Zonder dat dat 'feel good' is. Er ontstaat een nieuw evenwicht. Het leven kan doorgaan. Dat vind ik fijn. Ik vind zwartgalligheid moeilijk. In 'Kreten en gefluister' neemt de dood-zieke kunstenares op een goeie manier afscheid van het leven. In 'Persona' realiseert de actrice zich dat ze niet kan en hoeft te kiezen tussen werk en gezin. Het is een humane wereld, er is altijd hoop. Bergman heeft het, Cassavetes en Visconti ook. Daarom werk ik graag met hun materiaal. Het zijn geen cultuurpessimisten, geen cynische mensen. Daarvan houd ik niet zo, terwijl ik ook een duister iemand ben en het duistere niet uit de weg ga in voorstellingen. Maar ik wil wel graag dat er perspectief blijft voor het publiek, mijn acteurs, mezelf. Ik geloof niet in destructie, ik geloof in evolutie, in ontwikkeling.

Bergman, Cassavetes, Visconti, het zijn ook makers die zowel in de filmwereld als in de theaterwereld hebben gewerkt, en die bovendien goed schreven. Het zijn tekstgedragen filmscenario's, met geweldige dialogen. Ze wisten wat een acteur nodig heeft. Wat onverlet laat dat het brengen van een filmscript op het toneel een theatrale uitdaging is. Je moet een nieuwe wereld uitvinden; dat wil ik steeds weer proberen.

Het gaat mij erom dat het werk mij een thema biedt dat ik in een toneelstuk nog niet heb gevonden. Het is mij te doen om een oeuvre. Ik vind bepaalde dingen die Bergman gemaakt heeft fenomenaal, maar ik ben niet idolaat van hem. Ik heb me wel in hem verdiept door de jaren heen, maar ik ben niet iemand die autobiografieën gaat lezen, die vind ik een beetje saai. Het gaat me niet om de man, maar om het werk.

Waarom komt van Hove met een stuk over het huwelijk, terwijl de wereld in brand staat? Die vraag werd me destijds voor de voeten geworpen. Het huwelijk is een wereld op microniveau. Dit weekend heb ik de film 'Amour' van Michael Haneke gezien. Meer micro dan dat kun je het niet krijgen en levensgroter ook niet. Fenomenaal. Ik laat me niet kidnappen doordat mensen zeggen: toneel moet politiek zijn. Ik maak ze, die politieke voorstellingen, Romeinse tragedies, 'Ajax/Antigone' destijds, 'Kinderen van de zon', op mijn manier. Ik schuw het macroniveau niet. Maar micro en macro hebben veel met elkaar te maken. Sociologen als Richard Sennett en Zygmunt Bauman beweren dat wat in een samenleving gebeurt op economisch, macrovlak, mensen altijd in hun privéleven beïnvloedt – én omgekeerd. Dat geloof ik heel erg. Ik ga nu een gekke vergelijking maken. Ik ben homoseksueel. Af en toe maak ik een voorstelling die daarmee te maken heeft. Af en toe, want ik vind dat niet het interessantste aspect van mijn leven. Ik heb 'Het Zuiden' gedaan, recenter 'Angels in America' – af en toe wil ik het er wel even over hebben.

Zo is dat ook met mijn vak. 'Na de repetitie/Persona' en 'Kreten en gefluister' gaan over mensen die zich uitdrukken in kunst. Kunst staat vaak ter discussie in de samenleving: wat is de betekenis ervan, wat is de positie

Na de repetitie © Jan Versweyveld

ervan? Het is goed daar af en toe op te reflecteren in een voorstelling. Zonder dat dat 'in your face' is, of educatief of moralistisch. Even inzoomen, kijken. De laatste tijd voel ik meer en meer de behoefte - ik ben ondertussen 54 - daarbij stil te staan, ja, bij het vak."

Bron: **Karin Veraart**, De Volkskrant, 6 december 2012

Persona © Jan Versweyveld

Na de repetitie © Jan Versweyveld

Persona © Jan Versweyveld

TWEE KEER INGMAR BERGMAN, TWEE KEER IVO VAN HOVE

Een tweeluik over identiteit en het verlies dat elke levenskeuze met zich meebrengt. “Dit stuk gaat ook over mijn eigen leven.”

Hendrik is een regisseur. Zijn leven is een puinhoop, maar in het theater beleeft hij zijn diepste verlangens. Elisabeth is een actrice. Plots is spelen voor haar zinloos geworden, en doet het jonge moederschap haar twijfelen. De zin en onzin van theater en kunst, de grens tussen verbeelding en werkelijkheid, de hartverscheurende keuzes die we in dit leven moeten maken: die vragen staan centraal in het tweeluik van Toneelgroep Amsterdam. Voor ‘Na de repetitie/Persona’ bewerkte regisseur Ivo van Hove twee film-scenario’s van Ingmar Bergman (1918–2007) en bracht ze voor het eerst samen.

van Hove: “Ik heb ondertussen een kleine geschiedenis met Bergman. In 2005 heb ik ‘Scènes uit een huwelijk’ van hem geënceneerd, en in 2009 ‘Kreten en gefluister’. Bergman was niet alleen theaterregisseur, ook zijn films waren heel bekend. In mijn jonge jaren stonden die op het programma van de Monty en de Cartoons in Antwerpen, en het was daar dat ik ook zijn ‘Persona’ zag. Toen begreep ik daar nog niet zoveel van, maar de film is altijd in mijn hoofd blijven zitten, en met het ouder worden kon ik hem ook meer doorgronden. ‘Na de repetitie’ is een heel andere film van hem, een klassieke toneeltekst, terwijl ‘Persona’ een meer filmisch scenario is, maar er zijn heel mooie linken tussen de twee.”

Bijvoorbeeld: beide spelen zich af in het theaternieuw.

“De centrale figuur in ‘Na de repetitie’ is een regisseur. Al zijn relaties zijn mislukt, hij wordt ouder, maar in de illusie van toneel beleeft hij zijn diepste verlangens. Theater maken is ontzettend belangrijk voor hem, even essentieel als eten en drinken. ‘Persona’ gaat over Elisabeth, een actrice die midden in een opvoering stopt met spelen. Zij wordt verscheurd door haar leven als jonge moeder en haar leven als gevierd actrice. Heel herkenbare situaties, ook voor mensen vandaag. Maar tegelijk stelt Bergman ook grotere vragen in zijn stukken: is kunst belangrijk voor ons eigen leven? En voor de maatschappij?”

Vanwaar de behoefte om daarover dit tweeluik te maken?

“U weet dat ik theater en kunst essentieel vind voor deze samenleving, en

Na de repetitie © Jan Versweyveld

Persona © Jan Versweyveld

ik probeer dat ook zo veel mogelijk te zeggen. Ik ben ervan overtuigd dat het er zonder schouwburgen, musea, bibliotheken en bioscopen erg rauw aan toe zou gaan. Waarom gaan we kijken naar een stuk over Medea? We weten toch dat zij haar kinderen gaat vermoorden? Omdat het helpt om onze ruwe instincten te kanaliseren. Als we dat niet meer zouden doen, zouden we elkaar écht de kop inslaan. En dat doen we al te veel.

Dit tweeluik gaat dus ook over mijn leven. Af en toe doe ik dat, een stuk maken over aspecten van mijn eigen identiteit. Dat was bijvoorbeeld zo met 'Angels in America' (een stuk over homoseksuelen en aids in het Amerika van de jaren tachtig). Nu had ik het nodig om naar mezelf als regisseur te kijken. Mezelf de vraag te stellen: moet ik nu echt zo veel verdragen om door te gaan met wat voor mij essentieel is?"

De stukken gaan ook over de grens tussen wat echt is en wat niet.

"Het Latijnse woord 'persona' betekent 'masker'. Allemaal dragen we een masker, elke dag. Bij mijn partner gedraag ik me anders dan bij mijn acteurs, en tussen mijn technici gedraag ik me weer anders. Elke mens bestaat dus uit meerdere identiteiten. Kijk naar Elisabeth: zij moet moeder zijn, maar tegelijk wil ze actrice zijn. Het is belangrijk dat je voor jezelf ontdekt wie je bent en wat je eigen plek is in de samenleving."

Niet gemakkelijk.

"Nee, dat klopt. Het leven is nu eenmaal erg complex. Bergman kan daar op een heel herkenbare manier over schrijven. Elk stuk van hem gaat over brandpunten in het leven, waarmee iedereen vroeg of laat geconfronteerd zal worden. Over de dood bijvoorbeeld, zoals in 'Kreten en gefluister'. Er wordt vaak gezegd dat zijn teksten nogal ontoegankelijk zijn, maar het tegendeel is waar als je ze goed enceneert. Ik heb dus erg graag gewerkt aan dit tweeluik. Ook omdat het met een intieme ploeg was. Ik hou nog altijd heel veel van grote voorstellingen met veel volk op het toneel, maar af en toe heb ik ook de behoefte om iets met een kleine topgroep te maken. Zoals nu."

Bron: **Sofie Mulders**, De Morgen 6 december 2012

OVER INGMAR BERGMAN

1/

VELE VAN ZIJN PERSONAGES ZIJN KUNSTENAARS

In zijn essay 'Film maken' zegt Bergman: "Er gaat een oud verhaal hoe de kathedraal van Chartres na een blikseminslag tot de grond afbrandde. En hoe duizenden, als een reusachtige mierenkolonie, uit alle windstreken toestroomden om op dezelfde plek met vereende krachten de kathedraal opnieuw op te bouwen. Ze werkten tot de bouw af was - bouwmeesters, vaklui, werklieden, potsenmakers, edellieden, geestelijken, burgers. Maar allen bleven ze naamloos, en tot vandaag weet geen mens wie de kathedraal van Chartres heeft gebouwd. (...) Dus als ze mij vragen wat ik graag als het meesterplan van mijn films zou zien, dan zou ik antwoorden dat ik graag één van deze vaklui van de kathedraal zou zijn. Ik wil uit steen een drakenkop kappen, een engel, een duivel - een heilige misschien. Wat doet er niet toe. Wat telt is het gevoel van voldoening. Of ik geloof of niet, of ik christen ben of niet - het zou mijn bijdrage in de collectieve opbouw van een kathedraal zijn."

In zeker vijftientig van de films van Bergman (en in de meeste van zijn stukken) spelen velerlei artiesten een prominente rol. Er zijn schrijvers en schilders (Thomas in 'De gevangenis', Johan Borg in 'Het uur van de wolf'), en nog talrijker uitvoerende kunstenaars: acteurs (Elisabeth Vogler in 'Persona', Emilie Ekdahl in 'Fanny en Alexander'), dansers (Rut in 'Dorst', Marie in 'Zomerintermezzo') of muzikanten (Bengt in 'Muziek in het donker', Charlotte in 'Herfstsonate'). Heel vaak vertegenwoordigen deze artiesten populaire vormen van amusement, zoals het circus ('De spullenbaas') of de vaudeville ('Het ritueel'). Los van de min of meer professionelen, zijn er ook personages die als amateur iets met kunst te maken hebben (Karin en Minus zetten een stuk op in 'Als in een donkere spiegel', Edvard Vergéus speelt fluit in 'Fanny en Alexander'). Bij uitbreiding van het gegeven waarbij een artiest optreedt voor anderen, zou je de vele geestelijken en prostituees kunnen rekenen die in de films van Bergman aanwezig zijn.

Wat kunnen we hieruit concluderen? Waarschijnlijk dat Bergman, die zo vaak zijn werk op zijn eigen leven ent, in een lichtelijk verholde vorm zijn eigen kunst en zijn kijk op de kunst thematisch aanwendt. Vele artiesten in zijn films kunnen we deels autobiografisch zien (misschien zijn ze daarom zo vaak zoals Bergman zelf, de regisseur of de vertolkers van andermans werk). Maar je zou ook kunnen zeggen dat Bergman de kunst en haar beoefenaars gebruikt als metafoor. Hij heeft zich duidelijk het adagium

van Shakespeare eigen gemaakt: "De wereld is een schouwtoneel". Op de kunst zelf wordt zelden dieper ingezoomd; hoe een werk ontwikkeld wordt, of hoe een vertolking inge oefend wordt, zien we niet zo vaak. We vernemen dat Johan in 'Het uur van de wolf' een artiest is, zoals Emilie Ekdahl in 'Fanny en Alexander' een actrice is. We horen ze allebei praten over hun werk, maar we krijgen van hun doeken of vertolkingen amper iets te zien. Nee, kunst en kunstenaars verschijnen slechts als Bergmans legitimatie om algemeen menselijke verhoudingen te exploreren. In zijn films wordt de wereld van de kunst (met haar hiërarchieën en openbaarheid) en van de communicatie zelf (met haar uitzenders, ontvangers, vertalers, etc.) een weerspiegeling van de maatschappij. Bergman gebruikt het instituut kunst duidelijk als een metafoor voor zijn prangender thema: het gebrek aan communicatie tussen mensen. Aldus is kunst één van de drie terugkerende instituties in de films van Bergman, alle met dezelfde bedoeling (de andere instituties zijn religie en gezin).

In feite zijn er twee soorten artiesten bij Bergman, vaak onderling verwisselbaar: de verongelijkte artiest, en de artiest als vampier. Mooie voorbeelden van de eerste categorie zijn Frost in 'De spullenbaas' en Albert Emanuel Vogler in 'Het gezicht'. Voorbeelden van het tweede soort zijn David in 'Als in een donkere spiegel', Elisabeth Vogler in 'Persona' of Elis Vergéus in 'Een passie'. Voorbeelden van personages die beide kwaliteiten verenigen zijn Jan en Eva Rosenberg in 'Schaamte', en het groepje acteurs in 'Het ritueel'. (...)

De artiest als metafoor van de vampier verschijnt later in Bergmans repertoire, het duidelijkst in de figuur van Elisabeth Vogler in 'Persona'. Net zoals de bescheiden artiest, bijvoorbeeld het personage van Albert Emanuel Vogler, niet alleen de slachtofferrol speelt, zo speelt de artiest als metafoor van de vampier niet gewoon de daderrol. Geen van de vampieren in het verhaal, of modellen voor die rol in Bergmans films wensen noodzakelijkerwijs te profiteren van anderen, maar ze voelen er zich veeleer toe gedwongen. In 'Persona' verzet Elisabeth zich er tegen of ze al dan niet meegesleurd wordt in de spelletjes die Alma met haar speelt, maar vroeger in de film wordt haar rol als artieste, als actrice omschreven als een parasitair werkterrein. Alma probeert nader tot Elisabeth te komen door haar eigen intieme levensdetails te verklappen, maar ze merkt al gauw dat Elisabeth deze geheimen gretig tot zich heeft genomen met een gevoel van minachting en superioriteit, en dat ze niet aarzelt die aan anderen door te vertellen. Elisabeth gebruikt Alma als materiaal voor haar werk, wat wil zeggen: eerst interpreteren en daarna acteren. Elisabeths vampiristische neigingen worden steeds duidelijker in een droomscenario waarin ze ook echt Alma's bloed opzuigt.

In het vroegere 'Als in een donkere spiegel' realiseert David zich tot zijn ontzetting, hoe hij de ziekte van zijn dochter tot eigen profijt heeft ge-

bruikt, namelijk door haar aftakeling te bestuderen als inspiratiebron voor zijn roman. In 'Een passie' is Elis Vergéus in zekere zin een combinatie van personages die, overgesimplificeerd dan, teruggaan naar de Vogler- en Vergéuskarakters in Bergmanfilms, waar de Voglers vaak emotioneel gedreven kunstenaars zijn, terwijl de Vergéuskarakters rationeel denkende intellectuelen zijn. Elis Vergéus is een illustratie van beide. Hij is een architect wiens werkterrein techniek en esthetica combineert. Zijn vrije tijd wijdt hij aan de fotografie. Hij neemt en hij verzamelt foto's die hij nauwgezet en bijna wetenschappelijk in diverse categorieën klasseert. Hij gaat er prat op dat hij van de onderwerpen van zijn foto's alles afweet. Wanneer hij dan het hoofdpersonage van de film, Andreas Winkelmann, aan zijn collectie toevoegt, weet Vergéus die te overtuigen om hem de schaduwkanten uit zijn verleden prijs te geven. In 'Een passie', net als in 'Persona', wordt het verlangen van de artiest vervuld - de consumptie van menselijkheid.

Bron: **Jan Holmberg**, <http://ingmarbergman.se> (vertaling Frans Redant)

2/ **OVER HET MEESTERWERK 'PERSONA'**

In januari 1963 werd Ingmar Bergman benoemd tot intendant van Dramaten - het Kungliga Dramatiska Teatern. Hij stond voor een zware taak: met de dwingende reorganisatie van een gans gezelschap, zat hij in een "hope-loze en onbegrijpelijke chaotische situatie". Tegen beter weten in beperkte hij zijn filmactiviteit niet, en tenslotte moest hij daar de prijs voor betalen: een dubbele longontsteking en een acute penicilinevergiftiging. In het voorjaar van 1965 werd hij opgenomen in het 'Kungliga Sophiahemmet', het koninklijk hospitaal, waar hij zich aan het schrijven zette van het scenario voor 'Persona' - "vooral om in voeling te blijven met het creatieve proces". In slechte conditie, zowel fysiek als mentaal, begon hij de rol van kunst in het algemeen in vraag te stellen, en van zijn eigen werk in het bijzonder. In 'Beelden: mijn leven in film' schrijft Bergman: "Het was me niet te doen om een aversie te ontwikkelen tegenover mijn professioneel leven. Ik mag dan een neuroot zijn, de relatie met mijn beroep is altijd verbazend niet-neurotisch geweest. Ik heb altijd mijn demonen achter mijn karretje kunnen spannen. En ze zijn gedwongen geweest zich nuttig te maken. Tegelijk slaagden ze er toch in om mijn privéleven te hinderen en te kwellen. De baas van een vlooiencircus, zoals u waarschijnlijk weet, is het gewend om zijn bloed te laten drinken door zijn artiesten".

In dezelfde periode ontving Bergman de Erasmusprijs (die hij deelde met Charlie Chaplin). Door ziekte weerhouden om de plechtigheid bij te

wonen, schreef hij een tekst die in Amsterdam voorgelezen werd door het hoofd van de Zweedse Filmindustrie, Kenne Fant. Onder de titel 'The Snakeskin' was de tekst een samenvatting van Bergmans overpeinzingen tijdens zijn hospitalisatie en van zijn gevoelens tegenover kunst. In velerlei opzicht werd 'Persona' een illustratie van deze tekst (of omgekeerd misschien), in zover dat 'Het slangenvet' in de Amerikaanse uitgave van het scenario werd afgedrukt als voorwoord.

De eerste notities van wat 'Persona' zou worden, werden neergepend op 12 april 1965: "Neerslachtigheid, verdriet en tranen die veranderen in krachtige uitbarstingen van vreugde. Gevoeligheid in de handen. Het voorhoofd strak, strengheid, ogen peilen naar de (onleesbare) kinderlijkheid. Wat is het dat ik hiermee wil, ja, om van het begin af te beginnen. Niet als handigheidje, niet als stoer- of dikdoenerij, maar als start van het begin met mijn nieuwe ik, zo ik die al heb. Dus zij is een actrice geweest - is dat aanvaardbaar, waarschijnlijk. En dan verzonk ze in stilzwijgen. Niets ongewoons daarmee".

Over de erg bejubelde openingsscènes van de film heeft Bergman gezegd dat hij een gedicht in beelden wilde maken: "Ik dacht na over wat belangrijk was, en ik begon met de projector en mijn wens om die in beweging te zetten. Maar toen de projector liep, kwamen er niets dan oude ideeën tevoorschijn, de spin, het lam Gods, al die stomme rommel. Mijn leven bestond toen uit dode mensen, stenen muren, en een paar treurbomen buiten in het park". (...)

Geen enkele persoonlijke Bergmanfilm heeft zulke massale kritische en academische belangstelling genoten als 'Persona'. Een van de jongste werken in kwestie is een door Lloyd Michaels geredigeerde anthologie in de Cambridge Film Handbooks-serie, met als titel gewoonweg 'Ingmar Bergman's Persona'. De film wordt er algemeen beschouwd als zijn belangrijkste, en die mening wordt door Bergman gedeeld: "Ooit heb ik verklaard dat 'Persona' mijn leven gered heeft - en dat is geen overdrijving. Mocht ik de kracht niet hebben gevonden om de film te maken, dan was ik waarschijnlijk helemaal naar de verdommenis gegaan. Eén belangrijk punt: voor het eerst kon het me geen barst schelen of het resultaat een commercieel succes zou worden. Het evangelie dat voorhoudt dat je te allen prijze begrijpelijk moet zijn, een dat mij er ingehamerd werd van toen ik werkte als de nederigste manuscriptenslaaf bij de Svensk Filmindustri, kon tenslotte naar de hel lopen (waar het ook thuishoort!). Vandaag voel ik dat ik in 'Persona' - en later in 'Kreten en gefluister' - zo ver ben gegaan als ik kon. En dat in deze twee, waar in volledige vrijheid gewerkt kon worden, ik woordenloze geheimen aanraakte die alleen de cinema kan onthullen".

Bron: <http://ingmarbergman.se> (vertaling Frans Redant)

IVO VAN HOVE

“Ze noemen me een bad boy en een iconoclast en daar voel ik me goed bij.” Ivo van Hove (Kwaadmechelen, 1958) is één van de meest baanbrekende, veelzijdige en internationaal georiënteerde theatermakers uit onze contreien. Hij was/is tegelijk regisseur, directeur, programmator, lesgever. Hij begon zijn carrière als toneelregisseur in 1981 met producties van eigen hand ('Ziektekiemen', 'Geruchten', 'Wilde Heren'). Vanaf het begin van de jaren tachtig vormde hij een hecht team met scenograaf en lichtontwerper Jan Versweyveld. Hij leidde AKT, akt-vertikaal, De Tijd, het Zuidelijk Toneel en sinds 2001 Toneelgroep Amsterdam. Kenmerkend voor het theater van Ivo van Hove is het slopen van muren; muren tussen woord en techniek, tussen rede en emotie, tussen vernieuwing en traditie. Theater als een zoektocht naar het moment waarop de handeling de realiteit raakt. Van Hove laat zich niet door grenzen bedwingen. Geografisch kleurt hij buiten de lijntjes, zijn producties werden gepresenteerd op internationale podia, hij werkte met Duitse, Amerikaanse, Nederlandse en Belgische acteurs. Sinds 1984 is hij verbonden aan het conservatorium Antwerpen, waar hij betrokken is bij het artistiek beleid. Van 1997 tot en met 2004 was Ivo van Hove directeur van het Holland festival waar hij jaarlijks een selectie presenteerde van internationaal theater, dans en opera. Ivo van Hove heeft een dertigtal producties op zijn palmares staan en is thuis in vele genres, ook in dit opzicht verraadt zijn curriculum een grensoverschrijdend karakter. Hij enceneerde een televisiedrama ('Thuisfront'), verscheidene opera's, onder meer bij de Vlaamse opera de topproducties 'Lulu' en 'Der ring des nibelungen', en zelfs een musical ('Rent'). In 2009 ging zijn eerste speelfilm 'Amsterdam' in première. van Hove's werk wordt geregeld gelauwerd: onder meer tweemaal een Obie Award voor beste regie van een off-broadway productie in New York (voor 'More stately mansions' en 'Hedda Gabler'), de oeuvre prijs van Oost-Vlaanderen (1995), de Theaterfestivalprijs (1996), de Archangel award op het festival van Edinburgh (1999) en Chevalier dans l'ordre des arts et des Lettres (2004) in Frankrijk. In 2007 ontving hij in Nederland de prijs van de kritiek en in 2008 samen met Jan Versweyveld de prosceniumprijs, een Nederlandse oeuverprijs. 'Na de repetitie/Persona', zijn recentste productie voor Toneelgroep Amsterdam, ging dit keer in première bij onze Waalse landgenoten, Théâtre de la Place in Luik.

THEATER 2013-2014

KATIE MITCHELL & VASCO MENDONÇA

LOD MUZIEKTHEATER

wo 11, do 12, za 14 sep 2013

RODRIGO GARCÍA

LA CARNICERÍA TEATRO

vr 4, za 5 okt 2013

IVO VAN HOVE

TONEELGROEP AMSTERDAM

do 10, vr 11, za 12 okt 2013

ZACHARY OBERZAN

vr 18, za 19 okt 2013

ROBERT WILSON & MIKHAIL BARYSHNIKOV & WILLEM DAFOE

vr 25, za 26, zo 27, ma 28, di 29 okt 2013

ACT FESTIVAL THEATER & PERFORMANCE

vr 22 nov > vr 6 dec 2013

ANGÉLICA LIDDELL

ATRA BILIS TEATRO

vr 13, za 14 dec 2013

NICOLAS STEMANN

THALIA THEATER

vr 31 jan, za 1 feb 2014

DE WARME WINKEL

do 27, vr 28 feb, za 1 mrt 2014

ROMEO CASTELLUCCI

SOCIETAS RAFFAELLO SANZIO

wo 5, do 6, vr 7, za 8, zo 9 mrt 2014

RENÉ POLLESCH

VOLKSBÜHNE AM ROSA-LUXEMBURG-PLATZ

wo 2, do 3 apr 2014

JOSSE DE PAUW & JAN KUIJKEN

LOD MUZIEKTHEATER

do 5, vr 6, za 7 jun 2014

PATRICE CHÉREAU

ODÉON-THÉÂTRE DE L'EUROPE

wo 25, do 26, vr 27, za 28 jun 2014

architectuur theater dans muziek

WWW.DESINGEL.BE

T +32 (0)3 248 28 28
DESGUINLEI 25 / B-2018 ANTWERPEN

WORD **FAN** VAN DESINGEL OP **FACEBOOK**

deSingel is een kunstinstelling van de Vlaamse Gemeenschap en geniet de steun van

hoofdsponsor

mediasponsors

